

30.9.2005

1636/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

TUTKINTAVANGIN LÄHIOMAISEN TAPAAMISOIKEUS

1 KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 27.5. ja 16.9.2005 osoittamissaan kirjeissä Lounais-Suomen vankilan menettelyä kieltää häntä tapaamasta vankilassa tutkintavankina ollutta pikkuveljeään.

Lisäksi kantelija kertoi vankilaviranomaisten käyttäytyneen epäasiallisesti hänen seurassaan ollutta isoveljeään kohtaan tekemällä huomautuksia hänen ulkoisesta olemuksestaan.

Kantelija kertoi myös olevansa tyytymätön asiansa jälkikäteiseen selvittelyyn Lounais-Suomen vankilan johtajan ja apulaisjohtajan toimesta. Kantelijan näkemyksen mukaan vankilan johtajan sähköpostitse hänelle antama vastaus vartijoiden menettelyn oikeellisuudesta oli virheellinen eikä riittävän kattava hänen esille tuomien seikkojen osalta. Hänen mukaansa vankilan apulaisjohtaja ei ollut vastannut lainkaan hänelle osoitettuun kirjoitukseen, joka oli samansisältöinen kuin vankilan johtajalle aiemmin osoitettu kirjoitus.

Lisäkirjoituksessaan kantelija kertoi että hän oli sittemmin pyrkinyt Lounais-Suomen vankilaan uudelleen tapaamaan veljeään, jolloin hän oli aiottuna tapaamispäivänä saanut tietää että tapaamista oli aikaistettu tunnilla. Kantelija arvosteli ilmennyttä tapaamisaikojen muuttamista lyhyellä varoitusajalla niistä tapaajalle aiheutuvien järjestelyongelmien vuoksi.

- - -

3 RATKAISU

Katson, että Lounais-Suomen vankilan tapaamisia valvoneiden virkamiesten menettely on ollut kritiikille altista, kun he ovat kieltäneet vastoin tutkintavankeudesta annetun lain 13 §:n 3 momentin oikeusohjetta kantelijaa tapaamasta tutkintavankina ollutta pikkuveljeään.

Katson myös asian jälkikäteisen selvittelyn antavan aihetta eräiden näkökohtien esittämiseen.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1

Tapahtumat

3.1.1

Kantelijan kertomus tapahtumista

Kirjoituksessaan kantelija kertoi 21.5.2005 pyrkineensä isoveljensä kanssa Lounais-Suomen vankilaan tapaamaan tutkintavankeudessa ollutta pikkuveljeään. Vankilan tiloissa, kantelijan ja hänen isoveljensä riisuessa päällysvaatteitaan, vartija oli ilmoittanut heille, etteivät he pääsisi tapaamaan pikkuveljeään. Syyksi tähän vartija ilmoitti kantelijasta ja kantelijan isoveljestä välittyvän voimakkaan alkoholin hajun. Kantelija oli ilmoittanut vartijalle, että hän oli ollut edellisenä iltana ravintolassa ja tuoksuvansa sen vuoksi alkoholille. Tapaamisajan yllättävän aikaistamisen vuoksi kantelija ei kertomansa mukaan ollut edes ehtinyt peseytyä riittävästi. Lisäksi hän oli tarjoutunut puhaltamaan alkometriin osoittaakseen, ettei hän ollut päihtynyt. Vartija ei ollut suostunut puhalluskokeen suorittamiseen, vaan oli kehottanut kantelijaa ja hänen isoveljeään jättämään heidän pikkuveljelleen tarkoitettu omaisuus vartijoiden huostaan edelleen välitettäväksi ja poistumaan välittömästi vankilasta.

Kantelija kertoi tapahtumasta edelleen seuraavasti: "*Kun olin luovuttamassa rahaa veljelleni viereisessä huoneessa, jossa vartija antaa kuitenkin luovutetusta rahasummasta, ilmoitin edelleen toivovani puhalluskoetta ja pyysin samalla, että tapaaminen sallittaisiin ainakin isoveljeni osalta. Isoveljeni elää alkoholisminsa vuoksi käytännössä absolutistina. Tähän pyyntöön muut vartijat suostuivat, mutta eivät antaneet edelleenkaan minun puhaltaa alkometriin eivätkä myöskään suostuneet pyyntöni saada poliisipartio paikalle, jotta voisin puhaltaa heidän alkometriinsä. - - -. Missään vaiheessa en käyttäytynyt loukkaavasti tai uhkaavasti vartijoita kohtaan, enkä korottanut edes ääntäni. Sen sijaan olin ennen poistumistani purskahtaa itkuun ja aloin vapisemaan, koska tapaamisen epääminen oli valtava pettymys minulle. - - -. Tämän jälkeen poistuin vankilasta ja kävelin Turun Eerikinkadun poliisipäivystykseen, jossa puhalsin kello 12.25 alkometriin 0.35 promillea. - - -. Isoveljeni kertoman mukaan vartija oli yrittänyt estää vielä uudestaan hänen pääsynsä tapaamiseen väittämällä hänen kuljettavan teräaseita vankilaan, kun hän luovutti vankilan käytännön mukaan säilytykseen työssään tarvitsemiaan ja aina mukanaan kantamaansa Leatherman -tyyppistä yleistyökälyä. Vartija oli myös sanonut kieltoperusteeksi isoveljelleni, että tämä on "oudon näköinen". Tällöin ylivartija oli asiallisesti sanonut vartijalle, että "eiköhän se ole - - - (vartijan etunimi) niin, että tämä mies menee nyt tapaamaan veljeään".*

Kantelijan isovelji oli saanut tavata pikkuveljensä.

3.1.2

Vartijan selvitys

Vartija kertoo kantelun johdosta antamassaan selvityksessä että hän oli havainnut pikkuveljeään tapaamaan tulleiden kantelijan ja hänen isoveljensä olevan päihtyneitä. Vartija oli sanonut heille, etteivät he pääsisi tapaamaan pikkuveljeään päihtymyksensä vuoksi. Kantelijan vaadittua saada suorittaa puhalluskoe, hänelle oli todettu, että "päihtymystila on kiistaton". Tällöin kantelija oli korottanut äänensä, jonka vuoksi häntä oli kehoitettu rauhoittumaan.

Vartija kertoo selvityksessään edelleen, että hän oli kantelijan isoveljelle suoritettuna turvatarkastuksen yhteydessä havainnut tämän olevan siinä kunnossa, että häntä ei voisi päästää tapaamistiloihin. Tuolloin ylivartija oli tullut paikalle ja sanonut, että "Kantelijan isoveli menee tapaamiseen". Vartija kertoo, ettei hän tämän jälkeen kommentoinut asiasta yhtään mitään. Kantelijan isoveli oli saanut ylivartijalta luvan pikkuveljensä tapaamiseen kantelijan joutuessa poistumaan vankilasta.

Vartija kertoo selvityksessään myös, että vankia tapaamaan tulleen henkilön tulee ennen turvatarkastusta laittaa tavaransa säilytyskaappiin. Kantelijan isovelikin oli menetellyt näin, mutta hänen vyöllään olleesta kotelosta oli löytynyt turvatarkastuksessa monitoimityökalu.

3.1.3

Ylivartijan selvitys

Ylivartijan kantelun johdosta antaman selvityksen mukaan kantelijan tapaaminen pikkuveljensä kanssa evättiin tapaajan tuoksua voimakkaasti alkoholilta. Ylivartija korostaa selvityksessään, että alkoholin haju oli tapaamisen kieltämisen syy – ei mahdollinen päihtymystila. Ylivartija toteaa myös, ettei puhalluskokeen suorittaminen sen tuloksesta riippumatta olisi mitenkään muuttanut vankilaviranomaisen tekemä päätöstä kieltää tapaaminen.

Perusteena valitulle menettelylle ylivartija toteaa seuraavasti: "*Lounais-Suomen vankilan sijoittajayksikön tapaamistilassa voi ahtaimmillaan olla jopa 41 aikuista ihmistä + pienet lapset yhdellä kertaa. Tapaamistiloissa alkoholille tuoksuva henkilö saattaisi aiheuttaa muissa läsnäolijoissa ihmetystä ja hämmennystä ja olisi omiaan luomaan ylimääräistä epäluuloa ja epäluottamusta Suomen vankeinhoitoa ja sen viranomaisia kohtaan.*"

Ylivartija toteaa myös, ettei vanhempi vartija ollut hänen näkemyksensä mukaan missään vaiheessa kommentoinut kantelijan isoveljen ulkonäköä "oudoksi". Ylivartijan mielestä vartija oli sen sijaan oudoksunut hänen menettelyään tulla tapaamaan veljeään "teräase taskussa".

3.1.4

Lounais-suomen vankilan johtajan selvitys

Lounais-Suomen vankilan johtaja on antamassaan selvityksessään todennut, että vankeinhoitoasetuksen 50 §:n 3 momentin mukaan rangaistuslaitokseen ei saa päästää ketään, joka päihtymyksensä tai muun syyn vuoksi saattaa vaarantaa

laitoksen järjestystä. Vankilan johtajan mukaan vartijoiden kantelijan käyttäytymisen perusteella tehty päätös evätä hänen oikeutensa tavata veljeään on ollut oikea.

Vankilan johtaja toteaa selvityksessään myös vastanneensa kantelijan sähköpostiviestiin 27.5.2005 eli lähes välittömästi sen saapumisen jälkeen. Vankilan johtajan mukaan apulaisjohtaja ei ole enää voinut samaan asiaan vastata. (Apulaisjohtaja on selvityksessään esittänyt saman näkemyksen.)

3.1.5

Rikosseuraamusviraston lausunto

Rikosseuraamusviraston lausunnossa on todettu, että vankeinhoitoasetus tulee sovellettavaksi vankeusrangaistusta ja sakon muuntorangaistusta suorittaviin. Kantelijan pikkuväli on ollut tapahtuma-ajankohtana tutkintavankina. Tutkintavankeutta koskevilla säännöksillä ei ole em. vankeinhoitoasetuksen 50 §:ää vastaavaa säännöstä, mutta vankila vastaa kuitenkin laitospöytäkirjan ylläpidosta.

Rikosseuraamusviraston lausunnon mukaan laitospöytäkirjan ei lähtökohtaisesti voitane katsoa vaarantuvan yksinomaan siitä syystä, että tapaaaja tuoksuu alkoholille tai on lievästi päihtynyt, mikäli hän käyttäytyy asiallisesti. Lounais-Suomen vankilasta saatujen selvitysten perusteella kantelija oli korottanut ääntään siinä vaiheessa, kun hän oli saanut tiedon tapaamisen epäamisestä, mikä ei kuitenkaan sinänsä osoita, että hänen päihtymyksensä olisi saattanut vaarantaa laitoksen järjestystä.

Lausunnossa todetaan edelleen, että Rikosseuraamusvirasto tulee saattamaan kannanottonsa Lounais-Suomen vankilan tietoon.

3.2

Kannanotto

3.2.1

Sovellettavat oikeusohjeet tutkintavangin lähiomaisen tapaamisoikeudesta

Tutkintavankeudesta annetun lain 13 §:n 3 momentin mukaan vanki saa ottaa vastaan vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena. Esitutinnan ollessa kesken voidaan kieltää muun kuin lähiomaisen tapaaminen, jos tapaamisen voidaan olettaa vaarantavan vangitsemisen tarkoituksen. Läheisten omaisten ja, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa. Säännöksen 4 momentin mukaan, jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, vierailun ehdoksi voidaan asettaa, että vankia tapaamaan tullut henkilö suostuu henkilöntarkistukseen sen tutkimiseksi, mitä hänellä on vaatteissaan tai muuten yllään. Henkilöntarkistus tulee suorittaa hienotunteisesti, eikä siitä saa aiheutua vierailijalle enempää haittaa kuin tarkastuksen toteuttaminen välttämättä vaatii. Jos vierailija kieltäytyy henkilöntarkistuksesta, vierailu voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai tarvittaessa evätä.

Tutkintavankeudesta annetun asetuksen 8 §:n mukaan tutkintavangin tapaamista on tarpeen mukaan valvottava.

Viitataan myös perustuslain 10 §:ään, jonka mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan, jonka mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta.

3.2.2

Arviointia tutkintavangin tapaamisoikeuden toteutumisesta

Tutkintavankeuslaki ei sisällä säännöksiä siitä, millä perusteella lähiomaisen tapaamisoikeus voitaisiin kieltää. On kuitenkin selvää, että lähiomaisenaan tapaamisoikeus ei voi olla rajoittamaton. Erinäiset syyt, kuten esimerkiksi selvityksistä ilmenevä laitospöytäkirjan ylläpitovelvoite, saattavat perustellusti asettaa rajoituksia ainakin tapaamisajankohdalle. Tapaamisen ajankohtaa ei tälläkään perusteella saa lykätä niin pitkäksi aikaa, että lähiomaisten ja tutkintavangin normaali ja kohtuullinen yhteydenpito vaarantuisi, mutta toisaalta tapaamisoikeutta ei voi tulkita esimerkiksi siten, että tutkintavanki tai hänen läheisensä voisivat määrätä tapaamisten ajankohdat. Selvää kuitenkin on, ettei lakia sovellettaessa saa tehdä tyhjäksi lainkohdan tarkoitusta mahdollistaa lähiomaisten yhteydenpito, vaan säännöstä sovellettaessa tulee eri vaihtoehdoista pyrkiä omaksumaan sellainen, joka edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Tutkintavankia koskevien säännösten lähtökohta on se, että tutkintavankia ei ole todettu syylliseksi rikokseen ainakaan lainvoimaisella tuomiolla. Muun muassa tämän vuoksi on säädetty, että tutkintavangin vapautta on rajoitettava vain siinä määrin kuin vangitsemisen tarkoitus sekä vankilassa pitämisen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät (laki tutkintavankeudesta 2 §). Syyttömyysolettama on käsitykseni mukaan muutoinkin otettava huomioon tutkintavankeja koskevia säännöksiä sovellettaessa.

Tässä tapauksessa lähiomaisten tapaamisen sallimisen puolesta puhui myös se, että kantelija oli kertomansa omalta osaltaan yrittänyt järjestää tapaamista melkein kaksi kuukautta, ja matkustanut sen vuoksi Lempäälästä Turkuun.

Vankilan selvityksestä ei ilmene muuta syytä tapaamisen kieltämiselle kuin kantelijan ja hänen isoveljensä käyttäytymisestä tehdyt havainnot ja laitospöytäkirjan mahdollinen vaarantuminen heidän epäillyn juopumuksen vuoksi. Mitään konkreettista perustetta epäilylle laitospöytäkirjan vaarantumisesta ei selvityksissä tule esiin. Vaikka onkin kiistatonta, että tapaajissa oli havaittavissa alkoholin hajua, juopumuksesta ei ollut ainakaan selviä merkkejä. Selvityksistä käy ilmi, että kantelija oli korottanut ääntään vasta saatuaan tietää, ettei tapaamista tulisi sallimaan, mitä sinänsä olosuhteet huomioon ottaen voidaan pitää ymmärrettävänä reaktiona.

Tapaamisen kieltäminen on tässä tapauksessa perustunut pelkoon siitä, että

tapaajan oletettu humalatila vaarantaa laitospöjestyksen. Vaikka kysymys onkin ollut tutkintavangin tapaamisesta, laitospöjestyksen vaarantuminen on mielestani sellainen peruste, jolla tapaaminen voidaan evätä. Näin siitä huolimatta, että säädöspohja tapaamisen epäämismelle tällä perusteella on voimassa olevan lain mukaan ohut. Tähän asiantilaan on tulossa muutos uuden tutkintavankeuslain tullessa voimaan ensi vuoden alussa, joten en puutu siihen enempää.

Tapauksen arvioinnissa olennaiseksi kysymykseksi jää näin ollen se, oliko uhka laitospöjestyksen vaarantumisesta riittävän kiistaton ja olennainen epäämisen perusteeksi. Arvio tapaajan humalatilasta on perustunut havaittuun alkoholin hajuun. Kun tapaajan käytös on ilmeisesti ainakin ennen tapaamisen epäämistä ollut asiallista, näyttää siltä, että epääminen on perustunut nimenomaan alkoholin hajuun eikä juopumusta ilmentävään käyttäytymiseen. Tähän viittaa myös saatu selvitys. Ymmärrän sinänsä sen selvityksissä esitetyn näkökohdan, että jo voimakas alkoholin haju voi olla järjestyksen kannalta ongelma tai ainakin kiusallista. Katson silti, että tapaamisen epäämisen tueksi esitetty selvitys ei anna vakuuttavia perusteita tehdylle ratkaisulle olkoonkin, että kirjallisen selvityksen avulla on vaikea saada autenttista kuvaa päätöksentekotilanteesta. Korostan sitä, että läheisten tapaamisoikeus on tärkeä tutkintavangin oikeus, jonka rajoittamiseen tulisi olla selkeät perusteet.

Saatan edellä kerrotun käsitykseni ylivartijan ja vanhemman vartijan sekä Lounais-Suomen vankilan tietoon vastaisen varalle.

Siltä osin kuin kantelija arvosteli lisäkirjoituksessaan sovittujen tapaamisajankohtien viime hetkellä tapahtunutta muuttamista, apulaisvartiopäällikkö on puhelimitse kuultuna kertonut, että kantelijan pikkuveli oli anonut tapaamisia tapahtuviksi 21.5.2005 klo 13 sekä 17.9.2005 klo 12. Molemmilla kerroilla anottua tapaamisajankohtaa oli vankilan toimesta jouduttu aikaistamaan tunnilla siitä syystä, että pyydetyille tapaamisajankohdille ei ollut osoitettavissa tiloja, koska ne oli ehditty jo varata tapaamista aiemmin anoneille vangeille.

Totean tältä osin, että vankilan harkintavaltaan kuuluu määritellä, milloin sen toimintaa haittaamatta on mahdollista järjestää vangeille mahdollisuus tavata vieraita. Saadun selvityksen perusteella katson, että Lounais-Suomen vankila ei ole ylittänyt harkintavaltaansa aikaistaessaan tapaamisia mainitsemillaan perusteilla. Asiassa jää kuitenkin jossakin määrin epäselväksi, oliko tapaamisajan muutosta koskeva tieto tullut jo aikaisemmin kantelijan pikkuveljen tietoon, mutta kantelijan kantelukirjoituksessa kerrotusta syystä (puhelinkortissa ei puheaikaa) tieto ei ollut ajoissa saavuttanut kantelijaa. En katso aiheelliseksi selvittää asiaa tässä yhteydessä enempää. Pidän kuitenkin tärkeänä, että kyseisenlaisista tapaamisajan muutoksista pyrittäisiin tiedottamaan vankeja mahdollisimman pian, jottei heitä tapaamaan tulleille aiheutuisi kohtuuttomia ja ylimääräisiä järjestelyongelmia tapaamisaikojen epävarmuudesta johtuen. Olen myös aiemmissa kanteluratkaisuissani todennut, että vankiloissa noudatettuun tapaamiskäytäntöön olisi syytä sisällyttää myös poikkeusmahdollisuus ennakolta varaamattomaan tapaamiseen, milloin siihen ei laitospöjestyksen tai toiminnan kannalta ole estettä ja jos sitä kohtuussyistä voidaan pitää muutoinkin

perusteltuna (esimerkiksi tietämättömydestä tai poikkeuksellisesta, yllättävästä syystä johtuva ennakoimaton tapaamistarve).

3.2.3

Kantelussa esitetty arvostelu kantelijan isoveljeen kohdistuvassa asiassa

Kantelija arvosteli kirjoituksessaan myös vanhemman vartijan taholta ilmennyttä isoveljeensä kohdistamaa epäasiallisena pitämäänsä käyttäytymistä. Kantelijan mukaan isovelji oli kertonut hänelle vartijan pyrkineen kieltämään tapaamisen sillä perusteella että hän oli "oudon näköinen".

Valtion virkamieslain 14 §:n 2 momentin mukaan virkamiehen on käyttäydyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla. Säännöksen voidaan katsoa asettavan virkamiehelle velvollisuuden käyttäytyä asiallisesti.

Kantelussa esitetty väite kiistetään saadussa selvityksessä. Asiassa ei ole muuta näyttöä kuin kantelijan kantelussaan kertoma, jonka hän oli kuullut isoveljeltään. Sen arvostelemiseksi, onko vanhemman vartijan epäasiallisiksi väitetty kommentointi ollut virkamiehelle asettavan käyttäytymisvaatimuksen vastainen, olisi tarpeen saada selvitystä keskustelusta kokonaisuudessaan. Asian laatuun ja siihen nähden, että arvostelu on välillistä, en kuitenkaan pidä lisäselvityksen hankkimista tarkoituksenmukaisena. Asia ei anna sen vuoksi aihetta enempiin toimenpiteisiin ainakaan tämän kirjoituksen perusteella.

3.2.4

Vankilan johdon menettely kirjeisiin vastaamisessa

Kantelussa arvosteltiin myös vankilan johtaja sekä apulaisjohtajan menettelyä vastata hänen tapahtuman johdosta tekemäänsä kirjalliseen tiedusteluun.

Perusoikeutena turvattuun hyvään hallintoon kuuluu sinänsä osana oikeus saada ilman aiheetonta viivytystä vastaus viranomaisille lähetettyihin asiallisiin kirjeisiin, tiedusteluihin ja pyyntöihin, joihin kirjoittaja selvästi odottaa vastausta.

Kantelun liitteistä ilmenee, kantelijan osoittama kirjoitus apulaisjohtajalle oli samansisältöinen kuin hänen aiemmin 22.5.2005 johtajalle osoittamansa. Johtaja kertoo selvityksessään vastanneensa kantelijan kirjeeseen 27.5.2005. Apulaisjohtaja kertoo selvityksessään että 23.5.2005 pidetyssä henkilökunnan aamupalaverissa vankilan johtaja oli kertonut kantelijan hänelle osoittamasta tiedustelusta. Apulaisjohtaja kertoo ymmärtäneensä, että johtaja tulisi vastaamaan kantelijan tiedusteluun. Näin ollen apulaisjohtaja ei enää katsonut aiheelliseksi vastata kantelijan hänelle osoittamaan, samaa asiaa käsittelevään kirjeeseen.

Pidän ilmitullutta menettelyä ymmärrettävänä, joskin vastauksessa olisi tällaisessa tapauksessa hyvä todeta, että johtaja vastaa myös apulaisjohtajan puolesta.

Sinänsä katson, että kantelijan kirjoitukseen on vankilan johtajan selvityksestä

ilmenevin tavoin reagoitu ilman aiheetonta viivytystä – viiden päivän kuluessa. Vankilan johtajan kantelijalle osoittamaa kirjettä minulla ei ole ollut käytettävissäni, joten en voi arvioida sen sisältöä kantelijan esittämien kirjeen kattavuutta koskevien väitteiden osalta.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdasta 3.2.2 ilmenevän käsitykseni ylivartijan ja vanhemman vartijan sekä Lounais-Suomen vankilan tietoon vastaisen varalle.

Muihin toimenpiteisiini kantelu ei anna aiheutta ja sen liitteet palautetaan ohessa.